

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΕΣΔΔ-ΕΣΤΑ

Ο διαγωνισμός της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης προϋποθέτει, ως γνωστόν, συνδυασμό συνδυαστικής γνώσης της εξεταστέας ύλης και θεμάτων πολιτικής και οικονομικής επικαιρότητας. Τα Πανεπιστημιακά Φροντιστήρια «ΚΟΛΛΙΝΤΖΑ» ξεκινούν άμεσα την προετοιμασία των υποψηφίων σε ολιγομελείς ομάδες για το διαγωνισμό αυτό και παραθέτουν χρήσιμες θεωρητικές έννοιες, τις οποίες επιμελούνται οι εξειδικευμένοι συνεργάτες τους.

ΜΑΘΗΜΑ: ΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Μορφές πολιτευμάτων

α) Δημοκρατία

Η δημοκρατία σήμερα ταυτίζεται με τη φιλελεύθερη δημοκρατία, με κύρια γνωρίσματα την πολυαρχία και το χωρισμό των εξουσιών, εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη ευημερία και έχει μακροβιότητα διά της δικλίδας της αντικατάστασης των προσωπικών φορέων άσκησης της εξουσίας.

β) Μονοκρατία

- ▶ απόλυτη: Η διαδοχή στο θρόνο υπόκειται σε κανόνες, όπως και η διακυβέρνηση (εθιμικοί κανόνες). Βέβαια η δέσμευση του μονάρχη σε αυτούς δε συνοδεύεται από κύρωση, αποτελούν όμως τούτοι ένα εχέγγυο κάποιων ιδιωτικών δικαιωμάτων με κυρίαρχο την *ιδιοκτησία*.
- ▶ τυραννίδα: Αυθαιρεσία στην προέλευση και άσκηση της εξουσίας.
- ▶ προσωρινή δικτατορία: Προβλεπόμενη από τους κανόνες και *προσωρινή* «αρπαγή» της εξουσίας από έναν ή ένα όργανο, προς αντιμετώπιση εντονότατης κρατικής κρίσης (π.χ. κήρυξη κατάστασης πολιορκίας).
- ▶ λαϊκή μοναρχία: *Μόνιμος* χαρακτήρας. Ένα κόμμα, έντονη προπαγάνδα, ένας αρχηγός που θεωρείται ότι εκφράζει τη βούληση του λαού και προσωποποιεί την κρατική εξουσία. Παρείσφρηση του κράτους σε κάθε πτυχή της κοινωνικής ζωής που καθιστά το πολίτευμα *ολοκληρωτικό*.

► στρατιωτική δικτατορία: Ο στρατός αυτενεργεί προς επίλυση κρατικών προβλημάτων. Δεν είναι προσωρινή, ούτε ιδιαίτερη ιδεολογική συσπείρωση του λαού υπάρχει. Αποτελεί (δήθεν) προσπάθεια εκσυγχρονισμού. «Χούντα» στα ισπανικά σημαίνει συσπείρωση.

γ) Ολιγοκρατία

Διαφέρει ως προς τη δημοκρατία μόνο ως προς τη στελέχωση του κύριου οργάνου (λιγότεροι από ότι στη δημοκρατία). Νομικό κριτήριο συμμετοχής κάποιου πολίτη σε αυτό: καταγωγή ή οικονομική ισχύς. Άρα όσοι κατέχουν την ιθαγένεια δεν είναι αυτοδικαίως και ενεργοί πολίτες, Κατά τα άλλα ισχύουν οι κανόνες της δημοκρατίας.

► αριστοκρατία: Οι διακριθέντες στους πολέμους αποκτούν μεγάλη ιδιοκτησία γης και αντίστοιχα προνόμια, κληρονομικώς μεταβιβαστά.

► τιμηματική ολιγοκρατία: Το εκλογικό δικαίωμα, δηλαδή η συμμετοχή στο κυρίαρχο όργανο, εξαρτάται από τίμημα (ιδιοκτησία ή φόρο).

δ) Μεικτά πολιτεύματα

Σπάνια επιτυγχάνεται ισορροπία των χωρισμένων εξουσιών· κάποια υπερέχει, αλλά όχι σε σημείο εξαφάνισης των υπολοίπων.

► περιορισμένη (συνταγματική) μοναρχία: Η εξουσία βρίσκεται στα χέρια του ενός, αλλά περιορίζεται από **δύο όργανα, την άνω και την κάτω βουλή**. Την άνω στελεχώνουν οι αριστοκράτες και την κάτω όσοι καλύπτουν το εκλογικό τίμημα.

► δυναδικός κοινοβουλευτισμός: Υφίσταται μονάρχης και κυβέρνηση, οι οποίοι εξαρτώνται από την **εμπιστοσύνη και των 2 κοινοβουλίων**.

► δημοκρατικός καισαρισμός: Ανάδειξη με δημοψήφισμα αρχηγού κράτους, ασκούντος την εξουσία στο όνομα του λαού, ενίοτε ανανέωση με ίδιο τρόπο. Ο λαός **δεν έχει λόγο επί του τρόπου άσκησης της εξουσίας** (π.χ. μεγάλος Ναπολέων).

ε) Μεικτό πολίτευμα με τη δημοκρατία ως σημείο αναφοράς

► νοτιοαμερικανικός προεδρισμός: Ο πρόεδρος της δημοκρατίας κηρύσσει κατάσταση ανάγκης χωρίς περιορισμό και καπηλεύεται κρατικούς θεσμούς, για να μείνει στην εξουσία.

B. ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Η έννοια της δημοκρατίας ταυτίζεται στη σύγχρονη εποχή με τη συνταγματική και

αντιπροσωπευτική της διάσταση. Η κυριαρχία του λαού ασκείται με τη διαμεσολάβηση αντιπροσώπων και είναι «συντεταγμένη». Το Σύνταγμα αποτελεί έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας στην πρωταρχική της

μορφή, ήτοι ως συντακτικής εξουσίας. Η συνταγματική δημοκρατία είναι με αυτό τον τρόπο κανονιστικά οριοθετημένη.

Συστατικά της αντιπροσωπευτικής συνταγματικής δημοκρατίας

► ο λαός αναγνωρίζεται πανηγυρικά και εκ του Συντάγματος ως πηγή όλων των εξουσιών· κυριαρχία του λαού. Πρωταρχικότητα της λαϊκής βούλησης: Θεμελιωτική αρχή της δημοκρατίας. **Όλες οι πράξεις των συνταγματικών εξουσιών αποκτούν νομιμοποίηση διά της αναγωγής τους στη θέληση του λαού.**

► ο λαός ασκεί την κυριαρχία του μέσω αντιπροσώπευσης από σώμα, εξουσιοδοτημένο στη λήψη σοβαρών επιλογών· πολιτική αντιπροσώπευση. Ο νομοθετικός αυτοπροσδιορισμός του λαού στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία συντελείται διά του αντιπροσωπευτικού σώματος, δηλαδή η νομοθετική αρμοδιότητα ασκείται από το λαό κατά τρόπο *έμμεσο*. Στο αντιπροσωπευτικό σύστημα η νομοθετική λειτουργία ασκείται κατά κύριο λόγο από δημοσίως λειτουργούντα, δημοκρατικά εκλεγμένα συλλογικά όργανα

► η εκλογή των αντιπροσώπων γίνεται σε τακτές περιόδους βάσει συγκεκριμένης διαδικασίας και ισοτιμίας της ψήφου (αρχές της ισότητας και της πλειοψηφίας). Διακριτικό στοιχείο από την αθηναϊκή δημοκρατία. Η εκλογή γίνεται από το *λαό υπό στενή έννοια*, δηλαδή από το εκλογικό σώμα (αρχή της καθολικότητας του εκλογικού δικαιώματος).

Γ. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ

Η διάκριση των εξουσιών επιβάλλεται από τα ίδια τα συντάγματα και λογίζεται ως οργανωτική βάση του σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος. Οι κατευθύνσεις εκδήλωσης της κρατικής εξουσίας, συνοψιζόμενες στη νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική χαρακτηρίζονται ως **λειτουργίες του κράτους**. Αυτή η αντικειμενική διάκριση των **λειτουργιών** οδηγεί στην πρακτική διάκριση των **εξουσιών**, κατά την οποία **κάθε μία από τις κρατικές λειτουργίες ασκείται από χωριστή ομάδα οργάνων**. Πρώτη αναφορά από τον Αριστοτέλη. Θεμελίωση από το Montesquieu βάσει παρατήρησης του αγγλικού πολιτεύματος: εξασφάλιση μεγαλύτερης δυνατής ελευθερίας των πολιτών, όταν η εξουσία συγκρατεί την εξουσία. Όχι απομόνωση, παρά αλληλεπίδραση και συνεργασία. **Σχετική** η διάκριση, δυνατή η **διασταύρωση** των λειτουργιών μεταξύ των οργάνων· οι επιτρεπόμενες διασταυρώσεις συνήθως καθορίζονται από το ίδιο το Σύνταγμα. Η διάκριση των εξουσιών εξασφαλίζει κράτος δικαίου, δηλαδή κράτος όπου κάθε κρατική ενέργεια πρέπει να είναι σύμφωνη προς τους ισχύοντες κανόνες δικαίου, οι οποίοι και μόνον ορίζουν τα μέσα πραγματοποίησης των κρατικών σκοπών.

Συστήματα διακυβέρνησης από τη σκοπιά της διάκρισης των λειτουργιών

► κυβερνώσα βουλή: (ιδίως σε επαναστατικές περιόδους). Σύγχυση νομοθετικής και εκτελεστικής, καθώς η κυβέρνηση προβαίνει σε άμεση εκτέλεση των θελήσεων του κοινοβουλίου. Συνήθως δεν προβλέπεται αρχηγός κράτους.

► προεδρικό ή σύστημα της ανεξάρτητης εκτελεστικής εξουσίας. Η εκτελεστική ΔΕΝ ΕΧΕΙ εξάρτηση από το κοινοβούλιο ανατίθεται στον πρόεδρο – εκλεγμένο άμεσα ή έμμεσα από το λαό –, ο οποίος είναι αρχηγός του κράτους και πρόεδρος της κυβέρνησης ταυτόχρονα. **Ο πρόεδρος διορίζει τα μέλη της κυβέρνησης, τα οποία δεν εξαρτώνται από την εμπιστοσύνη της βουλής.** (Βέβαια αυτή η ανεξαρτησία αμβλύνεται στην πράξη.) Η.Π.Α., Λατινική Αμερική.

► κοινοβουλευτικό σύστημα: Οι υπουργοί που απαρτίζουν την κυβέρνηση, μολονότι διορίζονται και παύονται από τον αρχηγό του κράτους, ταυτόχρονα εξαρτώνται από την εμπιστοσύνη του κοινοβουλίου. Κοιτίδα: Αγγλία.

3 οργανικά στοιχεία του κοινοβουλευτικού αντιπροσωπευτικού συστήματος

► τα αντιπροσωπευτικά σώματα, ήτοι 1 ή 2 βουλές, με την κυβέρνηση να εξαρτάται από την εμπιστοσύνη ενός ή και των δυο βουλών

► αρχηγός του κράτους: Εφόσον δομικό στοιχείο του κοινοβουλευτισμού είναι το να διορίζεται η κυβέρνηση από τον αρχηγό του κράτους και **ταυτόχρονα** να έχει και να διατηρεί την εμπιστοσύνη της βουλής, γίνεται σαφές πως ο αρχηγός του κράτους μόνο ως ιδιαίτερο όργανο μπορεί να νοηθεί, προσωπικά διάφορο από τον πρόεδρο της κυβέρνησης. Μάλιστα ο αρχηγός του κράτους συλλαμβάνεται ως καταρχήν ανεξάρτητος και ανεύθυνος απέναντι στο κοινοβούλιο.

► κυβέρνηση: Σώμα υπό την ηγεσία του πρωθυπουργού ή αλλιώς προέδρου της κυβέρνησης.

Τριπλή ιδιότητα, ήτοι:

α) επιτροπή από το κόμμα ή τα κόμματα που την απαρτίζουν

β) πολιτικό σώμα που κυβερνά και σχεδιάζει την κρατική πολιτική

γ) σύνολο ανώτατων διοικητικών λειτουργιών, των υπουργών

Η πρώτη και δεύτερη διάσταση συναρτούν την κυβέρνηση προς τη βουλή και άρα συνδέουν εκτελεστική και νομοθετική λειτουργία.

s

Η *κοινοβουλευτική σχέση*, η εξάρτηση δηλαδή της κυβέρνησης από το κοινοβούλιο πραγματώνεται διά του ελέγχου έκαστου υπουργού και του συνόλου της κυβέρνησης από το κοινοβούλιο, συνιστάμενου σε *λογοδοσία*, επίσης διά της υποχρέωσης των παραπάνω να χαίρουν της εμπιστοσύνης του κοινοβουλίου και να *παραιτούνται*, αν τη χάσουν,

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Νίκος Πενίδης, LL.M., Υποψήφιος διδάκτορας Νομικής